

künk üdeségét, mert nagy kincs az élet, melyet értelmesen, szépen és okosan leélni: művészet.

Bizonyára van már köztetek is ilyen elégikusféle természetű.

Többen: Bullás János.

Helyes. Én is olyannak ismerem; pedig ha megkérdeznénk tőle, hogy miért olyan; maga sem tudná. Nos?

Bullás: (szégyenkezve) Nem tudom. Nem vagyok én egészen elégikus.

Ne is legyél! Kevés mosoly van arcodon, magad szeretsz lenni; társaid apró-cseprő dolgaiban nem veszel részt, zárkózott természetű vagy. Kédvés, jó fiúnak ismerünk, de azért ne búsulj, légy elevenebb; nincs neked hála Istennek semmi bajod. Bizonyára Bukovits Pistát is ilyennek ismeritek?!

Többen: (nevetve) Nem.

Nem bizony. Széll-elbéllet gyerek ő, s nem ártana a két természetet összevegyíteni, ha lehetne. Látjátok, egyik ilyen, a másik olyan. Így kerek a világ, s ha az ember a lelkét finomra csiszolja, mint a gyémántot szokás, akkor a természet koronájává válhat.

(Módszeres megjegyzés a gyakorlati megoldáshoz.)

A gyakorlati irányt hirdető polgári iskolának kötelessége mindent megragadni, ami különösen nevelési szempontból fontos a tanulóra nézve. Életbölcse ség, kedély, csapások elviselése fontos tudnivalók az élet számára.)

VII. A végzett anyag összefoglalása, lecke feladás.

(A végzett anyagot velük összefoglaltattam; különös súlyt fektetve a dal és az elégia műfaji különbségére. A könyvben megjelöltem a leckét, s házi feladatul adtam: »Temetésen« című feladat megoldását azzal, hogy mindenki számoljon be arról, mit érzett, hogyan viselkedett és hogyan ment végbe valamilyik hozzátartozójának, ismerősének temetése.)

Múth János

a magyar nyelv szakvezető tanára.

4. Német nyelv

(Mintatanítás a II. fiúosztályban.)

A tanítás ideje: október első fele.

A tanítás helye: polg. isk. II. osztály.

Didaktikai egység: Das Dorf.

Tanítási egység: Ein Spaziergang im Dorfe. 9. Übung.

Nyelvtani anyag: A melléknév gyöngye ejtegetése.

Tankönyv: Lux—Altai. »Haus und Schule II.«

Szemléltető eszközök: Falut ábrázoló nagy falikép, hasonló tárgyú képeslapok, amiket előző utasításra a tanulók magukkal hoztak. Példamondatok a táblán.

Vázlat.

I. Olvasmánytárgyalás.

1. Előkészítés.

A tanulók jelentése a házi feladatokról, a mult órai lecke kikérdezése. Áthajlás az új anyagra, hangulatkeltés és célkitűzés. Séta a képen. (Élményesítés.)

2. Tárgyalás.

Mintaolvasás, olvastatás, a mondatok részletes tárgyalása, új szók felírása. Mondatalkotás.

3. Begyakorlás.

Kérdve-feleltetés a kép alapján, összefüggő elmondítás az elhozott képeslapok felhasználásával.

II. Nyelvtan.

Empirikus mozzanat: Példák közös alkotása a tárgyalt olvasmány alapján és azok felírása.

Racionális mozzanat: A melléknevek végzeteinek megfigyeltetése, s a mult órán tanultakkal való összehasonlítása; a tanulás levonása. (Tréfás hasonlat.)

Technikai mozzanat: Könyvbeli példák keresése, ilyenek önálló szerkesztése az olvasmány alapján.

Házi feladat.

Részletes kidolgozás.

1. Előkészítés.

A tanár (P.) belép az osztályba, megáll a padok előtt s fogadja a hetes, majd pedig a csoportvezetők jelentéseit a tanulók létszámáról és az elvégzett házi feladatokról.

P.: Nun Kinder was war die Aufgabe zu schreiben?

Kl.: Fünf Sätze vom Stall.

P.: Lasst hören, was ihr geschrieben habt. (Három tanuló felolvassa feladatát s az osztály ellenőrzi, van-e benne hiba. A nehezebb szavakat, vagy a gyakrabban előfordult hibás kifejezéseket fel is íratom a táblára.)

P.: Komm heraus N. und frage die neuen Wörter aus.

N.: Was ist »a szolga«?

Sch.: Der Knecht, es, e. Der Knecht ist im Stall.

N.: Was ist »a szolgáló«?

Sch.: Die Magd, e. Ich sehe rechts die Magd.

P.: Geh auf den Platz. Bilden wir ungarische Sätze und sagen wir sie deutsch.

Sch. 1: Az istálló a ház mögött volt.

Sch. 2: Der Stall hinter dem Haus *war*.

P.: Nicht richtig. Jó-e a szörend? Hová kerül az állitmány? (Kl. A 2. helyre.)

Sch. 2: (kijavítja) Der Stall *war* hinter dem Hause.

Kl.: (ismétli)

P.: Jetzt fragen und antworten wir.

X.: Wo spielten wir? J.: Wir spielten im Hofe.

A.: Was sehen wir da? B.: Da sehen wir einen Stall.

C.: Was war im Stall? D.: Im Stall *war* Kühe.

P.: Nicht gut. (Kl. Többszám.)

D.: (kijavítja) Im Stall *waren* Kühe.

E.: Was macht die Magd? F.: Sie melkt die Kühe.

G.: Was gibt die Kuh? H.: Die Kuh gibt Milch.

P.: Genug! Wer kann das Ganze erzählen?

N.: Elmondja a lecke tartalmát.

Athajlás. Beszélgetés az osztállyal:

P.: Also was gibt uns die Kuh? (Milch.) Wann trinkt ihr Milch?

(Zur Jause, abends, zum Frühstück.) Was essen wir noch zum Frühstück? (Kaffee, Tee, Semmel, Kipfel, Butterbrot usw. a tavaly tanultak alkalomszerű felújítása.) Was hast du heute gefrühstückt? (Kaffee und Brot.) Und du? (Milch und Semmel.) Nun genug Kinder. Da wir schon gefrühstückt haben, also gehen wir spazieren. Wohin gehen wir? (Nach Ujszeged.) Ach nein, das ist ja sehr weit. Wir gehen in ein Dorf spazieren. Aber wo ist da ein Dorf? Da ist es, ich habe eins in die Klasse gebracht. Freilich nur auf einem Bilde. (Megmutatom a képet.) Wie heisst der Knabe, der in diesem Dorfe wohnt? (Wilhelm.)

Komm heraus N.: und zeige uns in welchem Hause wohnt Wilhelm? (A gyerekek érdeklődése azonnal felébred és szívesen belemennek a játékba.)

N.: (rámutat egy házra) Wilhelm wohnt in diesem Hause.

P.: Gehen wir hinein und rufen wir ihn spazieren. (Itt páros jelenetet rögtönözhetünk két fiú közt ilyenformán: Grüss Gott, Wilhelm. — Guten Tag Karl. Was machst du? — Ich lese. Komm spazieren! — Wohin? In das Dorf: Ist das Wetter schön? — O ja, komm nur.)

P.: Jetzt treten sie heraus, gehen wir mit. Wo sind wir jetzt? (Auf der Gasse.) Ist diese Gasse so schön, wie unsere Boldogasszony-Gasse in Szeged? (Die B-Gasse ist schöner.) Wie sind Dorfgassen, wenn schlechtes Wetter ist, wenn es regnet. (Ha esik az eső?) Sárosak.

P.: Kotig — sáros. (Többször ismételve.) Sind auch die Stadtgassen kotig? Kl.: Nein, die Stadtgassen sind nicht kotig.

- P.: Spazieren wir weiter; gehen wir auf die andere Seite, da kommt ein Wagen, der wird grossen Staub machen. (Staub = por, felirom.) Ist auch in Szeged Staub? (Ja? Wo?) Und in Dorozsma.) Wo ist der Staub grösser? (In Dorozsma.) Was ist Dorozsma? Das ist auch ein Dorf. Also wie sind die Gassen im Dorfe? (staubig = poros, felirom.) Kl.: Die Gassen sind im Dorfe staubig.
- P.: Spazieren wir weiter; da ist ein grosser Platz. Wo sind wir jetzt? (In der Mitte des Dorfes.) Sind auch in Szeged grosse Plätze? (Széchenyi-, Gizella-, Dom-Platz.) Was steht auf dem Dom-Platz? (A fogadalmi templom.) Das ist die grösste Kirche in Szeged. Was seht ihr auch auf diesem Bilde? (Auch eine Kirche.) Ist sie so gross, wie eine Stadtkirche? (Nein, die Dorfkirche ist klein.) Was hat eine jede Kirche? (Mutatom a tornyot.) Eine jede Kirche hat einen Turm. Wie ist der Turm? (magas — hoch.) Kl.: Der Turm ist hoch. (Taglejtéssel mutatjuk.)
- P.: Wer war schon in einem Turm? Ich.. ich) Was ist darin? (Die Uhr, a harang — die Glocke.) Was macht man mit der Glocke? (harangoznak.) Man läutet — (felirom.) Kl.: (ismétli.) Wann läutet man? (In der Früh, zu Mittag und am Abend.) Wer hat schon geläutet? (Ich...)

2. Tárgyalás.

Jetzt werde ich euch etwas vorlesen. (Lassan felolvasom a szöveget s a gyerekek zárt könyvek mellett hallgatják. Az előkészítés következtében már mindent értenek s halkan utána mondják magyarul.) Most a tanulók olvasnak. Egy-egy jobb tanuló előolvas egy mondatot s az osztálykar utána olvassa. Ezt követi a mondatonként való részletes tárgyalás. Pl. Sch.: (olvas) Wir gingen oft im Dorfe spazieren. Nincs benne ismeretlen szó. Wohin gingen wir spazieren? N.?

N.: Wir gingen in das Dorf.

Ez így megy végig; a tanulók mindent maguk végeznek, maguk szerkesztenek kérdéseket. Az idegen szót tartalmazó mondatokat lefordítjuk, hogy értelmük teljesen világosan álljon a tanulók előtt. Pl. Sch.: (olvas) Die Gassen sind dort sehr staubig und kotig. Új szavak: staubig — poros és kotig — sáros.

P.: Fordítsd le magyarra. Sch.: Az utcák ott nagyon porosak és sárosak.

P.: Lefordítottál minden szót? (Igen.)

Kl.: A *sind* szót nem fordította le.

P.: Hiba ez?

Sch.: Ném, mert a *van* és *vannak* ot nem mondjuk, ha névszó az állítmány.

P.: Stelle auch eine Frage. Sch.: Wie sind die Gassen? (Valakit felszólít s az felel.) stb.

Az olvasmánytárgyalás végeztével fölteszem a kérdést: »Mely szavakat írjuk fel?« A tanulók felsorolnak egynéhányat. Ezek közül csak a nehezebbeket s az igéket írom fel. A többi házi munkának marad. A jelen esetben felirom a következőket: die Stadt, -e, die Kirche, n, der Turm, -e, läuten, te, habe geläutet, hoch. — Aki készen van a szóírással, próbáljon az új szavakkal mondatokat alkotni.

Sch.: die Stadt ist gross und schön. Sch. 2: Die Kirche ist in der Mitte des Dorfes. Sch. 3: Der Turm ist hoch. Sch. 4: Ich läutete im Turm. stb.

3. Begyakorlás.

Karban elolvassuk az olvasmányt. A tanulók feladnak egymásnak saját szerkesztésű kérdéseket s végül összefoglalásképpen elővesszük a hazulról hozott képeslapokat s amit a gyerekek le tudnak róla olvasni, azt mind elmondhatják.

II. Nyelvtan.

1. Empirikus mozzanat.

Tegyük el a lapokat. Majd mindegyiken volt torony, beszéljünk hát most csak a toronyról. Hogyan is szól németül? (Kl.: der Turm, -e.)

P.: Wie ist der Turm? Sch.: Der Turm ist hoch.

Mi itt az alany? (der Turm.) Tehát a »der Turm« milyen esetben van? (Alanyesetben.) Írjuk fel, de hagyjunk a névelő és a főnév között egy jókora helyet. Így:

Egyes szám.

Al. e.	der	—	—	Turm.
T. e.	den	—	—	Turm.
Tul. e.	dem	—	—	Turme
Birt. e.	des	—	—	Turmes

Folytassuk a beszélgetést. Was siehst du auf der Kirche? (Den Turm.) Itt is alany a Turm? (Tárgy.) Írjuk az előbbi alá. Most menjünk a toronyhoz. (Wir gehen zu dem Turme.) Itt milyen esetben van? (Tul. o.) Írjuk. Végül mije van a torony-nak? (keresztje.) Milyen eset lesz itt? (Birt. e.) Mivel kezdjük a németben a birtokviszonyt? (Birtokkal.) Tehát hogy lesz? (Das Kreuz des Turmes.) Írjuk. — Most pedig alakítsuk át az eddig felírtakat többesszámba. Ti diktáljátok, én írom.

Többes szám.

Al. e.	die	—	—	Türme
T. e.	die	—	—	Türme
Tul. e.	den	—	—	Türmen
Birt. e.	der	—	—	Türme

Most diszitsük fel a tornyot valamilyen jelzővel. Milyen legyen? (nagy, magas, szép.) Hát legyen szép — schön. Milyen szófaj ez? (melléknév.) Mi lehet a melléknév a mondatban? (állítmány v. jelző.) Tavaly tanultuk már, hogy ha állítmányként áll, kap-e ragot? (nem.) S ha jelzőként áll? (akkor kap ragot.)

Használjuk fel most jelzőnek s írjuk bele az üresen hagyott helyre a Turm elé. Figyeljétek meg, micsoda végzeteket kapott a melléknév?

2. Racionális mozzanat.

A tanulók megállapítják, hogy az egyes számú alanyesetben e ragot, a többi esetben végig en ragot kapott a melléknév.

Egyes szám.

Al. e. der schöne Turm
T. e. den schönen Turm
Tul. e. dem schönen Turm
Birt. e. des schönen Turmes

Többes szám.

Al. die schönen Türme
T. e. die schönen Türme
Tul. e. den schönen Türmen
Birt. e. der schönen Türme

P.: A mult órán mit láttunk, mi volt a melléknév végzete? (A névelő vége.) Miért? (Mert a névelőt helyettesítette.) Milyen ragozásnak mondtuk ezt? (erősnek.)

Hát most mit láttok a táblán, milyen végzetet kapott a melléknév majdnem mindenütt? (-en) Ez a németben a gyöngesség jele. Hát akkor itt milyen a melléknév ragozása? (gyöngé.) Most még egyet! Miért nem kapta a melléknév most is a névelő végzetét, miért nem helyettesítette a névelőt most is, mint ahogyan azt a mult órán láttuk? (Mert most itt volt a névelő, nem kellett helyettesíteni.) Milyen névelő is ez a *der*? (határozott.) (Helyes. Tehát foglaljuk össze a mult és a mai órán tanultakat? Milyen ragozása lehet a melléknévnek? (Erős és gyöngé.) Mikor egyik — mikor a másik? (Ha ott a határozott névelő, akkor gyöngé, ha nincs ott, akkor erős.) Mi a gyöngesség jele? (Az -n rag.) Minden esetben ott volt-e az -n rag? (Az alanyesetben nem.) Jól van! Most tudjátok a melléknév ragozását; de hogy el ne felejtsetek, elmondok nektek róla egy tréfás hasonlatot.

A melléknév úr elmegy ragozási útra. Csomagjai a ragok. Ha elég erős a csomagcipelésre, akkor maga viszi a ragokat. (erős ragozás.) Ha gyönge a legény, akkor a szolgálja viszi előtte a ragokat. Kicsoda a szolgál? (a határozott névelő.) Ilyenkor a melléknév úrra csak az -n rag marad. Ezt a könnyű csomagot még az ilyen gyenge legény is elbírja (gyenge ragozás.)

Technikai mozzanat.

Most nyissuk ki a könyvet s nézzük meg, változik-e a melléknév ragozása a nőnemű és semlegesnemű főneveknél? (A tanulók megállapítják, hogy itt az egyesszám alany- és tárgy-eseteinél nem fordul elő az -n rag; ehelyett az -e rag szerepel.

Keressünk a könyvben alkalmas példákat. Alkossunk magunk is néhányat, a letárgyalt olvasmány kapcsán. Pl. Wohin führt die lange Gasse? (Die lange Gasse führt in das Dorf.) Keressük meg benne a melléknévet s állapítsuk meg róla, hogy milyen ragozása stb.

Házi feladatul írjunk a képről három mondatot, melyben jelzős kifejezés is legyen. Zárójelben állapítsuk meg a melléknév ragozását. — Klasse auf!

Was machen wir in der Kirche? (Wir beten.)

Was machen wir in der Schule? (lernen — arbeiten)

Merkt euch das deutsche Sprichwort: »Bete und arbeite«.

Az osztály többször ismétli.

P.: Achtung! Abtreten!

Jármai Vilmos

a német nyelv szakvezető tanára.

5. Történelem

Kettős királyválasztás. Hazánk a mohácsi vész után

(Mintatanítás a fiúiskola IV. osztályában.)

Megjegyzések. Az újkor bevezető eszményei (a reneszánsz, találmányok, fölfedezések, reformáció, a kellő világtörténeti kapcsolat: a Habsburgok világuralma) és a harmadik osztályos történelmi anyag ismételése után kerül sor nemzeti történelmünk egyik igen gyászos, nagyon szomorú korszakának ismertetésére. Az irányítást és áttekintést jelentő nagy didaktikai egységet: *Törökvilág Magyarországon, A török hódítás kora, vagy Hazánk három részre szakadása* címmel szokták történetkönyveink leggyakrabban megjelölni. Mindegyik cím bántó és fájdalmas, de igaz: az ország szétdarabolásának korszaka ez; sok tekintetben